

**НАШЕСТВИЕТО НА ИМЕНАТА ПЛАМЕН И КАМЕН
В СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА АНТРОПОНИМИЯ**
Кирил Цанков

Повод за размислите, които ще споделя с вас, ми даде ЧЕСТОТНО-ЕТИМОЛОГИЧНИЯТ РЕЧНИК НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА В СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА АНТРОПОНИМИЯ на Н. Ковачев (В.Т. 1995).

Това е един много полезен справочник за всеки, който се интересува от българската антропонимия. Нещо повече: статистически обработеният огромен антропонимичен материал, събран в речника, може да бъде отправна точка за нови изследвания в различни аспекти.

Според мен, а и не само според мен, *Речникът на личните имена* е най-важното, поне засега, произведение на проф. Ковачев. Той е венецът на неговия труд. Всеки езиковед би се гордял, ако остави след себе си подобна творба, която в много отношения е уникална в българската езиковедска литература.

Със своята структура речникът позволява да се следи динамиката на българската антропонимна система, а това задължава той да бъде подлаган на периодично обновяване – нужно е ново издание поне веднъж на 10 години, доколкото статистическите данни се представят по десетилетия.

Тук се изкушавам да напомня, че като възпитаник на проф. Ковачев съм една от пчеличките, които в рамките на ръководения от него Кръжок по българска ономастика му помагала в събирането на материал за този речник. Без да предявявам никакви претенции за съавторство, с най-добри чувства искам да отбележа, че и аз съм оставил някаква мъничка частичка от себе си в подготовката на речника. Първата ми домашна работа в I к. беше по антропонимия (доколкото си спомням, извлякох личните имена от гражданския регистър на Павликени за една петилетка). В същата научна област беше и дипломната ми работа – “Личните имена на родените в гр. Павликени в периода 1897 г. (откогато

съществуват документи) до 1970 г.". Две от първите ми публикации (вече като асистент по съвременен български език) бяха върху разработки от дипломната ми работа.

С благодарност мога да кажа, че проф. Ковачев бе човекът, който ме въведе в науката, даде ми т. нар. начален тласък, след който, за добро или за зло, просто нямаше как да сменя посоката.

Но... да се върна към темата: "Нашествието на имената *Пламен* и *Камен*..."

Защо нашествието?

Тук трябва да обърна внимание на обстоятелството, че в думата **нашествие** не влагам никакъв оценъчен елемент. Имам предвид бурното активизиране на употребата на тези имена (а и на още поне десетина други имена, като *Румен*, *Любен*, *Огнян*, *Орлин*, създадени на българска езикова почва) в антропонимната ни система главно през 50-те и 60-те години на двадесетия век, и относителната стабилност на употребата им в следващите десетилетия.

Едно от изключително полезните приложения на Речника на проф. Ковачев е списъкът на 40-те най-разпространени мъжки и женски лични имена. В него се вижда, че измежду първите десет мъжки лични имена, т.е. имената с най-висока честота, само едно (*Стоян*) е с бележка *българско*. При това то е посочено едва на девето място. Всички останали са или от гръцки произход, или навлезли с гръцко посредничество чрез християнската религия.

До около 1950 г. преимуществото на традиционните имена, свързани с християнската религия, е безспорно. След това обаче традицията започва бързо да се разчупва и виждаме, че за десетилетието 1960–1970 г. например името *Пламен* се е придвижило до 6-то място с 13903 употреби, докато най-честотното за същия период име *Димитър* – има 29960 употреби.

За сравнение в общото класиране (от началото на статистиката до 1980 г.) името *Пламен* е едва на 24-то място с 34 661 употреби срещу 248 657 за най-употребяваното мъжко лично име *Иван*. А ако вземем за сравнение периода до 1920 г., ще видим, че съотношението е 28 442 употреби за името **Иван** срещу общо 14 употреби за **Пламен**. Т.е. това име е все още съвсем в периферията на антропонимния фонд.

През 50-те и 60-те години настъпват сериозни промени в на-

шата антропонимия, които не могат да се обяснят просто с налагания от тогавашната официална държавна политика атеизъм или със задължителните именници.

Защото нито атеистите твърдо заклеиха личните имена с религиозен произход като небългарски, нито пък тези същите имена бяха изхвърлени от именниците. Дори може да се каже, че имена като *Иван, Христо, Петър, Никола* бяха толерирани и препоръчвани като традиционни български. Колкото до “забранените” имена, те и без да бъдат забранявани, щяха да си останат в периферията, тъй като повечето от тях по същество бяха плод на временни модни увлечения.

Истината трябва да се търси другаде – в процеса на урбанизация, на масовото преселване от селото към града, породен, от една страна, от колективизацията на селското стопанство, и, от друга страна, от концентрацията на население в определени райони на страната, свързана с големите строежи от първите години на онова общество, което наричахме социалистическо.

Урбанизацията доведе със себе си интелектуализацията на езика, за която вече е писано доста. Тази интелектуализация не можеше да не се отрази и върху системата на личните имена у българите. Българската интелигенция започна да търси за своите деца имена с български облик, имена с национална специфика. И тук никой не може да отрече, че имена като *Пламен, Камен, Румен, Любен* точно отговарят на посочените изисквания.

Тук е мястото да направя една важна уговорка. Разбира се, като говорим за традиционните имена, свързани с християнската религия, употребявани от българите, имаме всички основания да приемем, че и те са български. Но те не са само български. Макар и в друго честотно съотношение, те се употребяват и от други народи, изповядващи християнската религия. Тук ще отида дори подалеч, като кажа, че дори и мюсюлмански имена могат да бъдат отнесени към българските, доколкото могат да бъдат носени от хора, принадлежащи към българския етнос (българите мохамедани, помаците), още повече, че тези имена получават специфични варианти на българска почва: *Метко* от *Ахмед*, *Санчо* от *(X)асан* и др. под.

Има и български имена от славянски произход (калкирани или не, това в случая не е съществено), които се употребяват от

други народи, например *Богдан* (среща се в антропонимията на почти всички славяни, вкл. и в именника на един неславянски народ – румънския).

И така, на фона на общохристиянския, общоправославния и общославянския антропонимен фонд (това трябва да са донякъде припокриващи се, но не и идентични образувания) особено място заема една група етноразличителни имена, за чиито носители можем с голяма степен на сигурност да кажем, че са българи. И това без съмнение са имената от рода на *Пламен* и *Камен*, за разлика от *Флорин* например, което без колебание може да бъде определено като румънско (влашко).

Засега се ограничавам с констатацията на факта. Далеч съм от мисълта, че това е достатъчно. Напротив: сериозната работа започва оттук нататък. Полезен би бил анализът на мотивите, които родителите са имали при избора на имена за децата си. А това вече налага прилагането на социолингвистични методи, като различните видове анкети например.

Едва след систематизиране на данните, събрани от анкети и теренни проучвания, след анализа на конкретната политико-икономическа ситуация, като се вземе предвид и състоянието на културата, вкл. и т. нар. интонационна среда (никак не са рядкост случаите, когато родителите избират за детето си име, натрапено от популярна песен или от телевизионен сериал), ще можем с относителна сигурност да отговорим и на въпросите, които си задаваме.

**ЛИЧНОИМЕННИЯТ ФОНД
НА С. ДРАГОЕВО, ШУМЕНСКО
Белчо Кръстев (Шуменски университет)**

Проучването на селищата с богато минало винаги може да хвърли светлина върху историята, етнологията, етнографията, фолклора и, разбира се, не на последно място – върху ономастиката.

Като едно от големите старобългарски селища в Шуменско, Драгоево е закодирано в своето дълголетно развитие богата информация, чието изтъкване би дало възможност да се решат редица въпроси в различни научни области и най-напред в хуманитаристиката. Особеното геостратегическо местоположение на това преходно войниганско селище го свързало с редица значими събития от националната ни история. В селищното землище се откриват находки от всички ери на цивилизацията. Има следи от траки, римляни, от старобългарската епоха и пр. Руини от изчезнали селища в землището на днешното Драгоево и в близост до него са също отдавна известни (1,125).

До ден днешен Драгоево е съхранило чисто българския си корен чрез десетките изконно български (кореняшки) родове, живеещи тук. В сред тях например са: Ахмакови (мах. Паповка), Валекови (мах. Драката), Дрѹмеви, Зайковци, Казаковите, Камбѹрови, Кантимѹрови (Черковна махалà), Лѹнгови, Маджарови, Сърчибанови (мах. Валива), Таралѹжковите, Чепкѹнѹта, Яламѹвия род, Ямѹковия род (Ямѹчàта) и др.

Драгоево е от малкото български селища, в които независимо от многото перипетии, в годините на робството се наблюдава икономически и духовен подем. Красноречиво доказателство са богатата история на училищното, черковното и читалищното дело. Драгоевци например не допуснали гъркоманството, преборили се с черкезката напаст и с други нашественици и съхранили българщината.

“Микродиалектът” на Драгоево, като шуменски подговор, не е проучен достатъчно (2,29). Този диалект е твърде специфичен и

много отличаващ се от говора на съседните селища. Съхранил е в по-голяма степен архаични черти от старобългарския и среднобългарския период на езиковото ни развитие. Тези старинни черти се проявяват например в много раздвижената, динамична фонетика, в изговор на стб. **ѣ** като широка гласна при определени позиции, в остатъците на старинно ери (**ѣ**), в силната палатализация на съгласни в краесловие и др. Много типична е членната морфема **-о, -у** [*крѣкò, нусò, скòмину, плèту (плитò)*]. При съществителни собствени имена, освен редукция на **о** в **у** - при ЛИ (*Вàн'у, Кòт'у, Вùчу, Бèл'у*), забелязваме и неизползване на окончания **-ов, -ев** при бащини и фамилни имена. И днес ще чуем *вм. Ваньо Вичев [Вàн'у Вùчу], вм. Петър Гинев [Пèт'у Гìн'у], вм. Жельо Христов [Жèл'у Рùсту]* и др.

Ономастичният материал (топоними, ороними, хидроними, зооними, прякори, прозвища, лични, фамилни, родови имена и др.) е благодатен за научно проучване. Интересни в него са не само съхранените архаични езикови черти (3,64), а и историята, етимологията, фреквентността и разпространението на имената и пр. В скорошно антропонимично изследване (4) анализирахме 551 ЛИ (270 м., 48,72% и 281 ж., 51,28%) от с. Драгоево, Шуменско.

С настоящото съобщение ще се опитаме в съпоставителен план да представим ЛИ от ядрото (т.е. основният личноименен фонд на селото*).

Ако приемем, че в мъжко личноименния фонд на Драгоево влизат имената с честотност над 10, то той обхваща 53 м. ЛИ с 1506 носители. С най-висока честотност са следните 24 м. ЛИ (вж. табл. 1): 1. Юрдан – 117, 6,01% – евр.; 2. Иван – 108, 5,55% – календ. рус.; 3. Петър – 107, 5,50% – стб. от грц.; 4. Иванчо – 90, 4,62% – умал.; 5. Димитър – 80, 4,11% – нар. ф.; 6. Стоян – 78, 4,06% – пожел.; 7. Марин – 64, 3,29% – стб.; 8. Васил – 45, 2,31% – стб.; 9. Христо – 42, 2,16% – стб.; 10. Тодор – 38, 1,95% – нар. ф. от грц.; 11. Стефан – 37, 1,90% – календ. стб. от грц.; 12. Георги – 33, 1,69% – календ. стб. от грц.; 13 – Станчо, Йордан – 30, 1,54% – стб.; 14. Жеко – 27, 1,39% – пожел.; 15. Велико – 26, 1,34% – пожел.; 16. Атанас – 24, 1,23% – нар. ф.; 17. Вичо, Рачо – 22, 1,13%; 18. Милю – 21, 1,08% – пожел.; 19. Харалан – съкр. от Харалампи (грц.), Вълчо – 20, 1,02% – пожел.; 20. Митю, Митко – 19, 0,97% – съкр. нар. ф.

В страната в първата десетка по честотност са м. ЛИ: 1. Иван

– 248,657 (6,20%), СИ – 60,094, най-много в ЮЗ България; 2. Георги – 222,075, СИ – 43,235, 19,47%; 3. Димитър – 175,150, СИ – 41,999, 23,98%, най-много в ЮЗ; 4. Петър – 107,744, СИ – 25, 659, най-много в ЮЗ – 37,29%; 5. Христо – 96,181, СИ – 28,568, или около 28%, най-много в СИ България. Следват: Николай, Тодор, Йордан, Стоян, Васил...

Както се вижда, седем м. ЛИ от националната десетка се съдържат в сред десетте най-разпространени м. ЛИ на Драгоево (вж. табл. 1). Позициите им обаче не съвпадат, макар и при някои от имената да са съвсем близки (срв. напр. Иван – 1 / 2 Др, Петър – 4 / 5 Др., Георги, Николай и Йордан са имена от втората десетка на м. ЛИ от с. Драгоево, а в страната са в сред първите десет).

Следователно може да се каже, че ядрото от м. ЛИ на Драгоево се побира в основния национален личноименен фонд. Прави впечатление, че не всички от м. ЛИ на Драгоево са с най-висока фреквентност за СИ България. Например м. ЛИ Димитър (на пето място в Драгоево) е с най-висока честотност в ЮЗ България. Сходно е положението и с Петър (на трета позиция в Драгоево), Стоян, Васил и др. (вж. таблицата). Типично за СИ България е името Христо, което в нашата табл. 1 е на девето място. Погледнати в хронологичен план, включените във фонда м. ЛИ на Драгоево изглеждат така. Най-употребявани м. ЛИ до 1900 г. са Юрдан (16), Тодор (31), Иван (38), Кули (37), Михаил (7), Даню, Вичо, Александър.

В първи срез (1900 – 1910 г.) изпъкват: Юрдан (25), Иван (13), редом с Иванчо (интересно е, че и по-нататък се засилва в еднаква степен употребата и на двете форми). През това десетилетие срещаме за първи път Андон, Бельо става Белчо (2), Живко (3), Григорий, появява се формата Йордан, Климент, Коста, Костадин, Кънчо...

Във втория срез (1911 – 1920 г.): Юрдан (26), Петър (25), Марин (22), Васил (16), Иван и Иванчо (по 13)... Новопоявили се м. ЛИ – Ангел, Асен, Братован, Боян, Върбан, Гиньо, Злати и др. Те обаче не са си извоювали и до днес място в ядрото на драгоевската личноименна микросистема.

В третия срез (1921 – 1930 г.): Петър продължава да води (20), след него е Юрдан (12), Иван, Иванчо (по 13)... Новопоявилите се м. ЛИ Нейо, Параскев, Юлиан, Христос, Тони, Мартьо, Стаю, Ра-

ди... също са въвн от ядрото.

През 1931 – 1940 г. Юрдан продължава да е на първо място (29), Иван и Иванчо са в челото (с по 18 носители), следва ги Петър (13), Димитър и Георги (с по 10), Марин (9)... Появяват се Друми, Йосиф, Найден, които и до днес са имена от периферията.

В годините след 1941 г. (т.е. петия, шестия и седмия срез) убедително водят Иван и Иванчо (по 45), Йордан, който излиза пред Юрдан – съответно 23 на 16 за периода 1941 – 1970 г. Стабилни са и местата на Петър (25), Димитър (19)... Нови са Аньо, Бончо, Богомил, Бойчо, Венелин, които в последния, изследван от нас, осми срез се допълват от Добромир, Драгомир, Венцислав, Владимир, Данаил, Евгени, Жоро, Красен, Красимир, Любомир, Мариан, Цвятко... Макар и по-рядко, все още се срещат Димитър (4), Петър (4). Силно е снижена честотността на някои от календарните ЛИ, м., а други от този вид са видоизменени, какъвто например е случаят с Георги - в Гошо, Жоро и др. Предпочитани стават неупотребяваните преди Рачо, Спас и сложните м. ЛИ с компонент **слав** (Радослав, Станислав, Борислав), с **мир** (Добромир, Владимир, Красимир) и др. По този начин в динамично променящите се съвременни условия тенденцията е подобни имена да заемат място и в ядрото, т.е. да станат част от съвременния личноименен фонд на селото. Някои имена от този фонд днес се местят към периферията, а други са на изчезване (какъвто например е случаят с Мильо).

Въпреки посочените промени и тенденции, все пак личноименият фонд на с. Драгоево продължава да е стабилен и да съхранява имената, с които от векове насам са кръщавали ражданите отрочета от мъжки пол.

Подобно е положението и при ж. ЛИ на селото, за които също е извършено проучване (5). Броят на ж. ЛИ, както вече посочихме, е 281 или с 11 повече от м. ЛИ.

И при ж. ЛИ на Драгоево се наблюдава стабилност по отношение броя на новородените и именуването им. И тук, както при м. ЛИ, връзката с традицията не е прекъсната. Значимо по-голям в сравнение с м. ЛИ е спадът на новородените момичета за периода 1931 – 1940 г. Разнообразието на ж. ЛИ е почти такова, каквото е в предните десетилетия. (Това констатирахме и при м. ЛИ). Незначителна е разликата по отношение на разнообразието от ж.

ЛИ през десетилетията до 1940 г. Рязко намалява броят на новородените момичета през 60-те години на ХХ в. Днес в Драгоево се раждат над 10 пъти по-малко момичета в сравнение с началото на века и почти толкова по-малко момчета. Един наистина печален и много тревожен, трагичен за нацията ни факт. Повече от три пъти е намалял броят на използваните м. и ж. ЛИ.

Женско-личноименният фонд на Драгоево обхваща 38 ж. ЛИ с 816 носители или 58% от всичките 1401 носителки. Всред най-честите имена на ядрото са: Юрдана – 69, 4,92%, Димитра – 52, 3,71%, Жечка и Станка – 48, 3,42%, Янка – 35, 2,49%, Руска – 33, 2,35%, Върба, Йорданка, Гана, Стефка, Недялка. Както се вижда, все наши, хубави български имена.

До 1900 г. най-употребявани са: Гана – 13, характерно и за 1921 – 1930 г.; Димитра – 12, усилило фреквентността си след 1941 г.; Стънка – 10, държащо първо място през 1900 – 1910 г. и на втора позиция през 1910 – 1930 г.; Мита и Пена не са така изяви след 1900 г. Следват още Жеча, Мария, Милица... (В национален мащаб на челно място излизат: Мария, Иванка, Елена, Марийка, Йорданка, Ана, Пенка, Надежда, Радка).

В годините след 1941 г. до наши дни с най-висока честотност са: Йорданка, Димитра, Жечка, Гана, Пенка, Тодорка, Стефка, Димитричка, Недялка, Стефанка, Галина и др.

Както вече изтъкнахме, и при ж. ЛИ традиционният личноименен фонд на селото не е значимо разклатен. Повечето от ж. ЛИ, популярни за страната ни, са съхранени и тук, в антропонимията на Драгоево.

В заключение ще подчертаем: в антропонимното ядро на изследваното от нас селище се включват 62 ЛИ (24 м. и 36 ж.) или 21%; те обхващат 2,322 носители (69%). Обща закономерност е, че в ядрото влизат малък брой имена, но с най-висока честотност. Съхранени са предимно славянобългарски имена. Една част от имената са с календарно-църковен празничен произход. Земеделско-скотовъдният бит на местното население, съхранените вековни традиции от драгоевчани и особеното стратегическо предназначение на селото в годините на османското владичество са се отразили и на личноименната му система. Тя винаги е била негова броня, защитник и съхранител на българщината. И днес ЛИ продължават да са здравата връзка с дедите ни

ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамов, В. Юб. Сб. Плиска-Преслав. Ч. 1. С., 1939, с. 125.
2. Кабасанов, Ст. Старинни черти в Шуменския говор. – В: Изследвания в чест на проф. д-р С. Русакиев. Шумен, 1982, с. 29.
3. Кръстев, Б. За някои старинни елементи в топонимията на Велики Преслав и неговата околност. - Език и литература, 1991, № 2, 64–74; вж. и в: За няколко славянски топонима от околностите на старопрестолния град. – В: 1100 години Велики Преслав. Т. 1. С., 1995, 349–358.
4. Кръстев, Б. Мъжколичните имена в село Драгоево, Шуменско. – Сб. Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 4–5 (под печат).
5. Кръстев, Б. Женски лични имена от с. Драгоево, Шуменско. – Сб. Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 4–5 (под печат); вж. и в: Кръстев, Б. Село Драгоево, Шуменско. Материали и документи. Шумен, 1998, 93–131.

Таблица 1 – мъжки ЛИ

ЛИ с. Драгоево	Бр. носители	%	За страната	Бр. носители	%	СИБ-я, носители	%
Юрдан	117	6,01	Иван	248,657	6,20	60,094	24,17
Иван	108	5,55	Георги	222,075	5,39	43,235	19,47
Петър	107	5,50	Димитър	175,150	4,36	41,999	23,58
Иванчо	90	4,62	Петър	110,744	2,76	25,659	23,17
Димитър	80	4,11	Христо	96,181	2,39	28,568	-
Стоян	78	4,06	Николай	81,409	2,03	22,253	27,33
Марин	64	3,29	Тодор	79,913	1,99	21,830	27,32
Васил	45	2,31	Йордан	76,337	1,90	25,448	33,34
Христо	42	2,16	Стоян	76,229	1,90	19,475	25,25
Тодор	38	1,95	Васил	74,036	1,87	13,428	18,14

Таблица 2 - женски ЛИ

ЛИ с. Дра- гоево	Бр. но- сители	%	За стра- ната	Бр.но- сители	%	произход
Юрдана	69	4,92	Мария	165,234	4,01	евр.-грц.
Димитра	52	3,71	Иванка	104,568	2,54	бълг.-грц.
Жечка } Станка }	48	3,42	Елена	74,676	1,91	грц.
Янка	35	2,49	Марийка	59,657	1,45	бълг.-грц.
Руска	33	2,35	Йорданка	58,298	1,41	бълг.-грц.евр.
Върба	31	2,21	Ана	58,115	1,41	евр.-грц.
Йорданка	30	2,14	Пенка	50,254	1,22	бълг.
Гана	28	1,99	Надежда	42,855	1,04	бълг.
Стефка	24	1,71	Радка	42,202	1,05	бълг.
Недялка	23	1,64	Анка	41,559	1,01	бълг.